

БУРХАН СОНМЕЗ

АБЕЦЕДА ЉУДСКЕ ДУШЕ*

Како свећо, и како њреџно, врело и хладно – све уииче једно у друго! Лудило и ум желе да се венчају, овца и вук заједно мирно њасу. Све је и да и не. Суијроиносии се њрле, њледају се у очи и меџају. У мучном задовољсџву сџознају да су једно. Срџе ми је исџуњено џуиџавом борбе. Таласи свеџле и џамне сџрује јуре безџаво у сусреџ једни друџима.

Сине, откако си отишао ја сам се питала: Да ли је за човека боље да препозна тренутак када полуди, или да то никада не спозна?

Када сам видела како ми мајка умире, када сам примила вест о смрти госпођице Анџелике, када сам се растала са Себастијаном, сваки пут сам осећала као да губим себе – ипак, нисам пала у оно што се зове лудило. А шта је лудило разумела сам када сам по други пут отишла на Бујукаду да пронађем твог оца.

Трајект до острва био је већ ујутру крцат. Баш као недељу дана раније, осећала сам да ме неко мотри. Чим сам сишла с трајекта, окренула сам се и погледала иза себе. У гужви сам тражила познато лице. Лице које ме прати, које ме не оставља на миру.

Продужила сам својим путем. Ишла сам дуж обале. Келнер у *Олд Принкију* ми је рекао да ће се газдарица вратити за недељу дана. Јуче је био осми дан али, иако сам оставила број свог телефона, нико ме није позвао. Можда је келнер заборавио, или је пак изгубио картицу са мојим бројем.

Овога пута сам без оклевања ушла у *Олд Принкио*. Затворила сам замагљена стаклена врата и погледала око себе. Спازила сам келнера. И он је мене препознао.

Добродошли, рекао је, молим Вас, уђите, Бурча Ханум¹ је овде.

* Одломак из романа *Црвено ојледало*.

¹ На турском Burça Hanım. У значењу „госпођа Бурча” – Прим. њрев.

Одвео ме је до стола у ћошку, где су седели једна жена и мушкарац.

Обоје су устали, руковали се са мном и представили се. Били су то Бурча Ханум, власница *Олд Принкија*, и њен муж, Булент Беј.² Позвали су ме да седнем.

Рекли су ми јуче, казала је Бурча Ханум, хтела сам данас да Вам се јавим. Била сам узбуђена што чујем да је неко ко је познавао Себастијана дошао овамо. После свих тих година, када су сви позаборављали имена и лица тих људи, неко је дошао и питао за њега.

Јесте, рекао је Булент Беј, Бурча је целе ноћи причала о томе. Захваљујући Вама, и ја сам чуо нове ствари.

Јесте ли Ви Себастијанова рођака?, упитала је Бурча Ханум.

Годинама нисам била овде, објаснила сам, управо сам се вратила. Себастијан је мој пријатељ; одрасли смо заједно у сиротишту на брду. Пожелела сам да га видим. Знате ли ви где је он?

Ово сам место наследила од оца, одговорила је она. Себастијана се сећам из детињства. Мој је отац често и много говорио о њему. Током погрома 1964. и Себастијан је протеран из Истанбула. Отац је у то време овде био кувар. Себастијан је ресторан продао мом оцу и са породицом емигрирао у Грчку.

Ово нисам очекивала. Годинама сам замишљала Себастијана овде, и у страху да ћу налетети на њега избегавала да крочим на острво. Чим сам напустила острво, и он је био приморан да крене на пут, одлазећи далеко. За некога ко је волео да путује само на мапама, али у стварном животу није могао да замисли да живи игде другде осим у Истанбулу, била је то ноћна мора. Током првих месеци погрома, када је на хиљаде Грка депортирано, ја сам мислила да је Себастијан сигуран. Будући да смо одрасли у истом сиротишту, претпостављала сам да се, пошто се мени ништа није догодило, ни њему ништа неће десити.

Питала сам се, муцала сам, има ли он телефонски број или адресу како бих могла да дођем до њега.

Не, рекла је она. Мој је отац изгубио контакт с њим. На писма која је слао обично је добијао одговоре, али онда је Себастијан престао да пише. Мој отац је још пар пута писао, али одговор није добио. Говорио је како је Себастијан отишао сломљеног срца, огорчен на ову земљу која га је дубоко повредила. Погледајте, ено тамо фотографија њих двојице.

Отишла сам до фотографије коју сам видела недељу дана раније. Себастијан, кувар, и девојчица која стоји испред њих. Јесте ли познавали мога оца?, упитала је Бурча Ханум.

² На турском Bülent Bey. У значењу „господин Булент” – *Прим. њрев.*

Виђала сам га, рекла сам, сетила сам се његовог лица када сам прошле недеље видела ову фотографију.

Ово дете испред сам ја, казала је она. Када се мој отац разболео, натерао ме је да му обећам. Ако умрем, рекао је, ти све преуреди онако како желиш, само не мењај име ресторана; то име је Себастијаново завештање.

Булент Беј је руком показао према другој страни, и рекао: А да ли сте видели ону тамо фотографију?

Окренувши се у том правцу, отишла сам да великог рама. Гледала сам у себе, Себастијана, свештеника, децу сиротишта.

Мислите ли, упитала сам, да жена која седи међу децом личи на мене?

Ооо, даа, рекла је Бурча Ханум гласно, то сте ви.

Стара ја, рекла сам.

Када је стигла кафа, сели смо за сто. Гледали једно у друго, не знајући за тренутак шта да кажемо.

Ви сте били учитељица? Упитала је Бурча Ханум. То сам запамтила из оног што ми је отац причао.

Да, рекла сам, била сам у Анкари, на Универзитету. Недавно сам дошла у Истанбул и почела да радим у државној библиотеци Бејазит на једном истраживачком пројекту. Помислила сам да ћу се, док сам овде, видети са неким старим пријатељима.

Дакле, били сте у сиротишту, рекао је Булент Беј. Бурча и ја смо одрасли у истој улици, у оном комшилуку на падини. Ово је први пут од нашег детињства да смо срели некога из сиротишта, зар не, Бурча?

Да.

Значи, ово се место много испразнило, рекла сам.

То је то што се десило, рекао је Булент Беј. Прошлост која нам је блиска, и са ове фотографије, избрисана је, заборављена, као да припада давним временима. Острво је сада препуно људи који не знају ни шта значи име овог ресторана.

Тог лета, рекла сам ја, показујући на слику себе, дошла сам да помогнем деци која су у погрому била избачена из сиротишта. Остала сам до краја лета, а онда сам се вратила у Анкару. Нисам знала, мислила сам да ће људи одавде ту заувек и остати.

Само да су могли, рекла је Бурча Ханум.

Да ли је зграда сиротишта отворена за посетиоце? Упитала сам. Нисам имала времена да одем до ње када сам прошле недеље била овде. Можда бих могла да се тамо упутим данас.

Зграда и даље стоји, рекла је она, али је у рушевинама. Врата су закључана. Не може се ући чак ни у башту. Остављена је да иструне.

А манастир?, упитала сам, Аја Јорги на брду, да ли је још отворен?

Јесте, казао је Булент Беј, нису га још затворили; можда чекају неки други тренутак политичке кризе.

После кафе, попила сам и чај. Када сам исцрпла сва питања, извинила сам се и устала. Отпратили су ме до врата. И позвали да вечерам са њима, уколико до увече још будем на острву.

Захвалила сам им се и отишла. Из прве улице скренула сам узбрдо. Увила сам се у мараму, подигла крагну капута. Осећала сам се као странац који први пут посећује ово место. Корачала пратећи звук галебова. Док сам ишла улицама, ниједно лице које сам видела није ми било познато. Зимски дани су били кратки, али данас се чинило да се сати и минути топе и осипају брже него икад. Ноге су ме носиле према брду за којим сам тако дуго чезнула. Док сам се полако пела, видела сам га у даљини. Сиротиште је личило на насукани брод. Било је прекривено трулежом и расцепинама. Боја његових дрвених зидова је избледела. Прозори мрачни. Душа препуштена забору пред очима свих, попут Исуса на крсту. Осећала сам се као да сам изгубила све свето што ми је припадало – укључујући тебе, укључујући Себастијана, укључујући сиротиште. Нисам се даље приближавала. Гледала сам у зграду сиротишта, која је старила брже од мене. Желела сам да стојим ту и отпевам химну. Ништа ми није падало на ум. Изгубила сам све химне и молитве. Чуо се једино звук. Раширио се по асфалтном путу. Окренула сам се, и у даљини спазила кочију коју је вукла коњска запрега. Звук копита се приближавао. Махнула сам возачу и замолила га да ме одведе до манастира Аја Јорги.

Када је петнаест минута касније кочија стигла до манастира, осетила сам се као да сам тамо узалуд стигла. Отворивши врата и закорачивши унутра, схватила сам да сам била у праву. И овде су стара лица нестала, заменила су их нова. Ипак сам проговорила. Млади редовник ме је гледао као да причам приче из древних времена. Никада није чуо Себастијаново име. На хиљаде их је овуда прошло, и отишло одавде. Свеједно, прелиставао је именике, повукао се у унутрашњу собу, и прегледао неке фасцикле. Извињавајући се, рекао ми је да, иако се Себастијаново име појављивало у записима, није постојала тренутна адреса која би ми била од помоћи. Сугерисао је да покушам у конзулату Грчке, можда они имају информацију. Чак и да јесам пронашла Себастијанову адресу, или чак њега самог, да ли би то било и даље важно? Како би Себастијан, који је напустио место и наставио се у неким другим земљама, могао да помогне сину кога никада није упознао? Изашла сам. Ушла сам у башту и посматрала море које је све окруживало. Овде је

била граница; досегла сам лимит до којег сам могла доћи. Вратила сам се у кочију која је чекала пола сата, а потом отишла до обале. Ушла сам на трајект за Истанбул, чекала у пригушеном светлу. Пронашла сам тихи ћошак и села поред прозора. Врховима прстију сам обрисала замагљено стакло, и гледала напоље. Док смо се приближавали изгубљеном острвцу, мислила сам да ћу можда видети блесак беле светлости светионика. Пахуљице и тама вечери прекрили су све. Испред себе видела сам само свој одраз. Зурила сам у лице у стаклу, очекивала да ће да ме поведе, да ће рећи нешто утешно. Очи и усне жене биле су непокретне, ћутала је. Можда је чекала мене да проговорим.

Устала сам и изашла из салона, попела се на палубу. Зимска хладноћа, заједно са ветром са мора, заслепила је све. На палуби није било никога. Отишла сам до оgrade и ухватила се за њу. Гледала сам у таму која је обавијала трајект. Осетила сам како ми тама попут огледала узвраћа поглед. Вриснула сам у празнину, и завапила: Шта је ово? Јесам ли ја Бог свог сопственог живота? Јесам ли ја господар баш овог кратког живота? Зашто ништа не могу да учиним? Разјапила сам уста и крикнула. Чујеш ли ме? Ако нисам Бог, ако сам само слуга, зашто ме остављаш без чувара? Или ако нисам ни Бог ни слуга, ако сам само своја, шта сам онда, и шта сада радим овде? Можеш ли да ме чујеш? Мој се глас узнео, али преда мном није било ничега осим урлика ветра и буке мотора трајекта. Стиснула сам зубе, уперила поглед у таму и чврсто стегла гвоздену ограду.

У том часу пришао је један мушкарац и стао поред мене. Како бих му разазнала речи и он је викао, као да сам глува. Јесте ли ОК?, упитао је, је ли све у реду? Тон му је био наредбодаван. Носио је капетанску униформу. Стајао је право, гледајући доле ка мени. Ја сам се исправила и стајала као он. Унела сам се у његово осенчено лице, које је личило на камену статуу. Ти, рекла сам промуклим гласом, ти си изашао из таме. Ко си? Упитала сам. Јеси ли ти море, па да ме зграбиш и бациш у таласе? Или си земља, па да ме претвориш у прашину и распеш по ветру?

*

Ток времена је ту стао. Ја, жена коју је прво родила моја мајка а онда огледало, поново сам те ноћи рођена из таме. Дрхтала сам и стењала. И тама је стењала у својим порођајним боловима, побеснело ослобађајући ветрове ноћи. Желела је да ме врати назад у своју материцу. Прекрила је звезде, угасила је удаљена светла. Снага таме била је чудовишна. Збрисала је све таласе. Ветар је

одједном задувао из свих праваца. Седам је небеса одједном загрмело, муња је праснула. Свет се тресао као да је био тек љуска ораха захваћена таласима. Упркос свом гневу, тама је била добра, лепа, самилосна. Чекала је мене, отвореног срца, чекала је мене својом бесконачном дубином. Желела сам да допрем тамо и заборавим све. То је био мој једини спас, али они нису хтели да ме пусте. Капетан трајекта и остали ухватили су ме за руке, вичући, покушавајући да ме одвуку од оgrade палубе. Уста су им била разјапљена, очи су им пламтеле у тами, али ја нисам могла да их чујем. У мојим је ушима одјекивао само позив ветра. Тај свети звук. Успела сам већ да се родим у једном од најтежих тренутака; и овога пута је то било могуће. Могла сам да пређем нови праг и избегнем бол. Да су ме само пустили. Да су ме само чули. Да су ме само знали. Тама је била моја нова мајка. Хтела сам да поново будемо сједињене. Она ме је знала. Она ме је чула.

*

Сваки смер указује на нешто што је другачије. Лутала сам од свог старог сопства, губећи моћ разума. Нисам знала да ли сам на трајекту, или сам будна, или уснула. Када лудило настаје из празнина свести, човек не може да га одбаци већ само да му се беспомоћно преда. И тако сам ја викала у таму, према таласима и ветру.

Док ме је капетан трајекта предавао службеницима у пристаништу, сугерисао је да треба да будем одведена у болницу. Волела бих да су то учинили. Али када сам рекла да желим да одем кући, једноставно су ми позвали такси.

Била сам слеђена. Чим сам стигла кући, одврнула сам славине у купатилу. Док се када пунила, ја сам крпама покривала огледала по собама.

Огледало у купатилу сам овог пута оставила непокривено. Скинула сам се и стала пред њега, гледајући се. У огледалу, личила сам на дете из сиротишта. Била сам нешто мало виша. Коса ми је била седа, кожа наборана, изгледала сам нешто уморнија. Упитала сам: Да ли ти патиш? Жена у огледалу ми је узвратила: Да ли ти много патиш? Да, рекла сам. Да, рекла је она. Накратко смо се нетремице гледале. Нагнула се према мени, полако померајући усне као да шапуће. Насмеши се, рекла је. Ја сам исто затражила од ње. Насмешиле смо се. Ја сам упитала: Шта се десило са Себастијаном у твом животу? Открила сам данас, рекла је, да је он отишао јако далеко. Раздаљине постоје, и у огледалима; из њих је тешко вратити се. И мој је отишао, рекла сам ја, открила сам данас.

Ослабила си откако смо се последњи пут виделе, казала је. Јесу ли ти се груди нешто смањиле? И ја сам упитала: Јесу ли ти се груди нешто смањиле? Приближила сам се огледалу, понудила јој своју дојку да је дотакне. Док је руку пружала ка мени, ја сам дотакла њену дојку. Да, рекла сам, скупиле су се мало, то је од хладноће. Да, објаснила је она, то је од хладноће. И мени је овде било много хладно. На палуби трајекта ноћас сам се потпуно подала ветру. Било је једно место у тами, и желела сам да допрем до њега. Капетан трајекта је мислио да сам луда. Али ја сам само разговарала са тамом. Викала сам из свег гласа, како би ме могло чути шта год да је било у срцу те ноћи. Да, рекла сам ја, капетан је мислио да сам и ја луда. Знам, рекла је. Њени су прсти и даље били на мојој дојци. Полако је спустила руку, узмакла за корак. Гледала је у мој стомак и у моја бедра. Још си јако лепа, рекла је. И ти, још си јако лепа.

По звуку воде схватиле смо да је када скоро пуна. Овога пута смо се разумеле без речи, и зарониле смо у каду. Коса нам је била дуга и личиле смо на жене са слика старих уметника, док нам је падала преко ивице каде. Заза, обратила ми се из огледала, хоћемо ли мало да скратимо нашу косу? И мени је иста мисао пала на ум, па сам рекла, хоћемо ли мало да скратимо нашу косу? Насмешиле смо се једна другој. Окренуле смо главе и погледале у маказе на лавабоу. Маказе су ту чекале, зјапећих вилица, као да су све знале пре нас. Заза, поново је рекла, нека маказе ту мало причекају. Хајде да прво одморимо наша тела у топлој води. Освежимо кожу. Пустимо да нам прсти лутају преко наших дојки, наших стомака, наших бедара, наших препона. Пустимо топлој води да растопи и запали наша тела. Онда ћемо изаћи, и скратити нашу косу. Поновила сам, Онда ћемо изаћи, и скратити нашу косу. Потом смо се ућутале. Гледале смо се, све док водена пара није замаглила огледало. И наше су се очи, заједно са огледалом, замаглиле. Онда смо наслониле своје главе уназад, затвориле очи, и слушале једна другу како дишемо.

(Део исписан италиком на почетку преузет је из *Црвене књиџе. Liber Novus* Карла Густава Јунга, издавач Нова књига, Београд–Подгорица, 2016.
С немачког ју је превела Александра Костић.)

Превела с енглеског
Анђелка Цвијић